

بازی روسیه با برگه تحریم ایران در زمین انرژی اروپا

فشار شده؛ از این رو وابستگی اروپا به واردات بیشتر شده است. از سوی دیگر اتحادیه اروپا به دلیل پیروی از سیاست‌های منع گسترش نیروگاه‌های هسته‌ای، تولید انرژی از این نیروگاه‌ها را کنار گذاشته است. به علاوه اخذ مجوز و ساخت نیروگاه‌های هسته‌ای فرآیندی بسیار زمان‌بر است؛ از این رو و در کوتاه و میان مدت استفاده از این منبع ناممکن است. زغال سنگ نیز بسیار آلاینده است و هر گونه گرایش به آن با پیمان کیوتو ناهمسو خواهد بود. حجت‌الله غنیمی‌فرد معاون سابق سرمایه‌گذاری شرکت ملی نفت در این زمینه معتقد است: «میزان تولید گاز طبیعی در کشورهای بزرگ اروپایی همچون مجارستان، هلند، آلمان، انگلستان و نروژ کاهش چشمگیری یابد.» وی همچنین با اشاره به واردات ۲۰۰ میلیارد متر مکعبی گاز به صورت سالانه توسط کشورهای پیشرفته اروپایی می‌گوید، بر اساس برآوردهای انجام شده پیش‌بینی می‌شود تا سال ۲۰۲۰ میلادی میزان واردات گاز کشورهای پیشرفته اروپایی به حدود ۵۰۰ میلیارد متر مکعب در سال افزایش یابد. وی با بیان اینکه هم اکنون سالانه روسیه حدود ۱۲۰ میلیارد متر مکعب گاز تحویل اروپایی‌ها می‌دهد، گفت: «بر اساس برنامه‌های توسعه‌ای این کشور پیش‌بینی می‌شود طی سال‌های آینده میزان تولید گاز روسیه حدود ۸۸ میلیارد متر مکعب افزایش یابد.» بنابر اظهارات غنیمی‌فرد در کنار روسیه برخی کشورهای آفریقایی همچون لیبی، مصر و الجزایر تأمین‌کنندگان گاز اروپا هستند، اما میزان تولید گاز این کشورها نیز تا سال ۲۰۱۶ به تدریج کاهش می‌یابد. وی با بیان اینکه پیش‌بینی می‌شود تا ۳ سال آینده میلادی کشورهای اروپایی در تأمین انرژی خود با مشکلات اساسی روبه‌رو شوند، به صراحت گفت، این موضوع موجب می‌شود که اروپایی‌ها برای تأمین انرژی خود به گاز کشورهای خاورمیانه وابستگی بیشتری پیدا کنند. هم اکنون روسیه بزرگترین تولیدکننده گاز مورد نیاز اروپاست و ترکیه، ایتالیا، فرانسه و آلمان از بزرگترین واردکنندگان گاز روسیه در اروپا هستند. تا پایان ۲۰۰۴، شرکت دولتی گازپروم روسیه تنها عرضه‌کننده گاز به کشورهای بوسنی و هرزگوین، استونی و اسلواکی بوده است. همچنین ۹۷ درصد گاز بلغارستان، ۸۹ درصد گاز مجارستان، ۸۶ درصد گاز لهستان، نزدیک به ۷۵ درصد گاز جمهوری چک، ۶۷ درصد گاز ترکیه، ۶۵ درصد گاز اتریش، حدود ۴۰ درصد گاز رومانی، ۳۶ درصد گاز آلمان، ۲۷ درصد گاز ایتالیا و ۲۵ درصد گاز مورد نیاز فرانسه از سوی گازپروم تأمین می‌شد.

علاوه بر این در فروردین ماه امسال احداث خط لوله گاز روسیه-آلمان موسوم به نورث استریم نیز با حضور رئیس‌جمهور روسیه، صدراعظم آلمان و جمعی از مقامات اروپایی آغاز شد. دیمیتری مدودف در این مراسم گفت: «برای اولین بار

مواضع متناقض روسیه در قبال تحریم‌های سازمان ملل و اتحادیه اروپا به خصوص در زمینه نفت و گاز ایران نشان می‌دهد، روسیه تلاش می‌کند برای تأثیرگذاری بر بازار انرژی اروپا، دست شرکت‌های اروپایی را از منابع نفت و گاز ایران کوتاه و به نوعی انحصار خود را در بازار انرژی اروپا حفظ کند.

پس از فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی، اقتصاد پریشان و در هم ریخته روسیه با باور به وعده‌های حمایت‌های اقتصادی آمریکا در صورت تأمین نظرات ایالات متحده در پروسه فروپاشی، برای مدت کوتاهی به سوی گسترش روابط و برقراری پیوندهایی با اقتصاد آمریکا تمایل پیدا کرد. اما با عملی نشدن این وعده‌ها روسیه به خصوص از زمان زمامداری ولادمیر پوتین، به سوی متحد اقتصادی قدیمی خود یعنی اروپا بازگشت و استراتژی اصلی اقتصادی خود را بر روی روابط گستره با اروپای متحد پایه‌گذاری کرد. چنان که مبادلات تجاری روسیه با آمریکا در حدود ۲۰ میلیارد دلار است، اما میزان این مبادلات با اتحادیه اروپا به بیش از ۲۰۰ میلیارد دلار می‌رسد. در واقع استراتژی اصلی تأثیرگذاری روسیه در مناسبات گسترده اقتصادی آن با اتحادیه اروپا بر بیشتر کردن نقش این کشور در تأمین انرژی اتحادیه به خصوص با توجه به منابع عظیم نفت و گاز این کشور و اتصال زمینی و نزدیکی روسیه با اتحادیه اروپا استوار است. اتحادیه اروپا بیش از ۲۵ درصد گاز طبیعی و حدود ۲۰ درصد نفت مصرفی خود را از روسیه وارد می‌کند. در عین حال اتحادیه اروپا که بزرگترین شریک تجاری روسیه است و ۵۰ درصد صادرات روسیه به مقصد کشورهای این اتحادیه انجام می‌شود، می‌کوشد از اهرم مناسبات اقتصادی برای گرفتن تضمین‌های امنیت انرژی از روسیه بهره‌گیرد. به بیان دیگر روسیه مصمم است نقش محوری خود را در تأمین انرژی اتحادیه اروپا تقویت کند تا در مناسبات اقتصادی با این اتحادیه برگ برنده و عامل ثبات بخش مؤثری را در اختیار داشته باشد. در واقع طبق گزارش‌های موجود ۶۷ درصد از درآمد صادراتی روسیه در سال ۱۳۸۶ از نفت و گاز تأمین می‌شود و این منابع سهم زیادی در تولید ناخالص داخلی روسیه دارند. اهمیت تلاش روسیه از این جهت بیشتر هویدا می‌شود که منابع وزارت نفت ایران نقل قولی را از پوتین طرح می‌کنند، مبنی بر اینکه روسیه قصد دارد تا سال ۲۰۱۵ هر هزار متر مکعب گاز خود را یک هزار دلار به فروش برساند. از دیگر سو وضعیت تأمین انرژی اتحادیه اروپا نیز شرایط خاصی را سپری می‌کند. در واقع با وجود تلاش برای جانشینی انرژی‌های فسیلی با دیگر انرژی‌های در دسترس، نیاز اروپا به انرژی فسیلی، به ویژه از نوع پاک (گاز طبیعی) رو به فزونی است. در عین حال تولید گاز در داخل اروپا کاهش یافته، برای مثال منابع گازی دریای شمال و هلند دچار افت

کرده‌اند. این نکته قابل توجه است که با وجود اینکه روسیه نیز سابقه درخشانی از همکاری اقتصادی با ایران ندارد و حجم مبادلات اقتصادی دو کشور به بیش از ۲ تا ۳ میلیارد دلار در سال نمی‌رسد. اما همکاری دو تولیدکننده و مالک ذخایر هیدروکربوری، مطمئناً ماهیت متفاوتی با همکاری یک عرضه‌کننده و یک خواهان منابع انرژی در پروژه‌های مشترک خواهد داشت که این مسئله دقت و توجه و برنامه‌ریزی مدیران مسئول در حوزه انرژی کشورمان را دوچندان می‌کند. به نظر می‌رسد مراودات اخیر و گسترده ایران و روسیه در حوزه انرژی را می‌توان تقویت‌کننده این احتمال یعنی بازی روسیه با کارت تحریم ایران در زمین انرژی اروپا دانست. چنانکه جواد اوجی مدیرعامل شرکت ملی گاز ایران به عنوان مهم‌ترین مقام مسئول، وزیر نفت را در سفر به مسکو همراهی کرد و درباره نتایج این سفر نیز اظهار داشت، در سه روز مذاکرات فشرده با شرکت‌های روسی دو پروتکل و یک نقشه راه امضاء شد. اوجی محورهای این توافقات را همکاری در زمینه ذخیره‌سازی گاز، توسعه میدان‌های نفت و گاز، احداث ایستگاه‌های تقویت فشار و تأمین توربو کمپرسورهای آن، همچنین احداث واحدهای کوچک (ال.ان.جی) و استفاده از تکنولوژی‌های نوین (hot tab) اعلام کرد. پیش از این حسین نقره‌کار شیرازی معاون سابق بین‌الملل وزیر نفت از تدوین نقشه راه همکاری‌های ایران و روسیه در زمینه منابع هیدروکربوری خبر داده بود که موارد زیادی از همکاری متقابل در توسعه میادین نفت و گاز تا عرضه نفت در بورس‌های ایران و روسیه را در بر می‌گیرد. در واقع روسیه توانست با استفاده از امضای تحریم‌های سازمان ملل و بی‌ثباتی شرکت‌های نفتی اروپایی در عرضه بنزین به ایران حتی درهای بازار بزرگ بنزین ایران را نیز به روی خود باز کند. چنان‌که رجب صرف رئیس کمیسیون ایران در اتاق بازرگانی مسکو گفت، سه شرکت دولتی روسیه شامل (رزنت) و (گازپروم) نفت احتمالاً اقدام به صادرات بنزین به ایران خواهند کرد از احتمال ورود اولیه نخستین محموله بزرگ بنزین روسیه در شهریورماه خبر داد. وی با استقبال از فرصت پیش آمده برای صادرات بنزین روسیه به ایران در اثر تحریم‌های یک جانبه آمریکا و اروپا گفت، ما در مورد محموله‌های قابل توجه سخن می‌گوییم. مسلماً تحریم‌های آمریکا و اتحادیه اروپا فرصتی را در این زمینه پدید آورده است. این از معدود دفعاتی است که یک مقام روسی آشکارا از منافع تحریم ایران توسط اروپا و آمریکا برای روسیه خبر می‌دهد. اما خوشحالی روس‌ها همیشگی نیست. بلافاصله پس از امضای تحریم‌های ایران توسط اتحادیه اروپا که اتفاقاً شامل بخش نفت و گاز ایران نیز بود و پس از تحریم‌های سازمان ملل انجام گرفت، ناگهان مقامات و رسانه‌های روسیه نسبت به اجرای این تحریم‌ها واکنش شدیدی نشان دادند. در این زمینه روزنامه «وزگلا» روسیه نوشت، به عقیده روسیه تصمیم آمریکا و اتحادیه اروپا در خصوص اعمال تحریم‌های شدید در قبال ایران ناموفق است، چرا که کمکی به روند حل و فصل مسائل مربوط به برنامه هسته‌ای ایران نمی‌کند و به منزله خارج شدن از چارچوب قطعنامه شورای امنیت سازمان ملل است. در این رابطه مقامات مسکو حتی بعید ندانسته‌اند که از روند مذاکرات مشترک در این زمینه خارج شوند. کارشناسان روسیه اعمال این تحریم‌های جدید را غیرمنطقی می‌دانند، اما در گفته‌های بعضی از آنان می‌توان نشانه‌هایی از دلایل واقعی مخالفت آنها با این تحریم را یافت. ولادیمیر آنوخین نایب رئیس آکادمی علوم ژئوپلیتیکی روسیه معتقد است، تحریم‌ها برای روسیه و سایر کشورهای غیر عضو اتحادیه اروپا الزامی نیست، ولی مسلماً می‌تواند در خصوص شرکت‌های روسی طرف همکاری با ایران به کار گرفته شوند. وی می‌افزاید، به نظر من این تحریم‌ها که در ظاهر برای ما لازم‌الاجراء نیستند، می‌توانند نوعی اتمام حجت برای شرکت‌های روسی به شمار روند. اما جمله آخر آنوخین عملاً دلایل مخالفت او را روشن می‌کند، البته در واقع این نظریه چندان بدی نیست تا شرکت‌های روسی را با به‌کارگیری این قبیل تحریم از بازارهای انرژی جهانی دور سازند. در واقع وضع تحریم‌ها در حوزه نفت و گاز ایران توسط اتحادیه اروپا را می‌توان به نوعی پاتک این اتحادیه به استراتژی انرژی روسیه در قبال ایران دانست. شاید تنها با پذیرش این فرض بتوان مواضع دوگانه و پارادوکسیکال روسیه را در قبال تحریم‌های سازمان ملل و اتحادیه اروپا به خصوص در حوزه نفت گاز ایران توجیه کرد. اما با توجه به بازی دقیق روسیه و اتحادیه اروپا با همه کارت‌ها و امکانات موجود، منابع نفت و گاز ایران که در حال حاضر محتوای یکی از مهم‌ترین این کارت‌ها را تشکیل می‌دهد باید با ظرافت، دقت و درک و استفاده حداکثری از بازی طرف‌های درگیر و ذی‌نفع و همچنین با توجه به افزایش روزافزون تقاضای انرژی در جهان توسط مسئولان کشورمان مدیریت شوند.

منبع: خبرگزاری فارس

با دور زدن کشورهای ترانزیت، این تضمین داده می‌شود که گاز روسیه به طور مستقیم به بازارهای غربی صادر شود.» روسیه امیدوار است که بتواند از طریق این خط لوله سالانه تا ۵۵ میلیارد مترمکعب گاز به اروپای غربی صادر کند. اگر چه احداث چنین خطی بسیاری از مشکلات روسیه با کشورهای ترانزیت‌کننده گاز را از بین می‌برد، اما این نکته قابل چشم‌پوشی نیست که یکی از موارد مهم مورد اختلاف بین اتحادیه اروپا و روسیه امنیت انتقال انرژی از روسیه به سمت اروپا است. رهبران اتحادیه اروپا از روسیه می‌خواهند منابع عظیم انرژی خود را به روی سرمایه‌گذاران خارجی بگشاید، اما کرملین تمایل دارد کنترل خود را بر منابع عظیم نفت و گاز و خطوط لوله انرژی حفظ کند. از سوی دیگر مسکو نیز خواستار دسترسی بهتر و آسانتر به بازار اتحادیه اروپاست. حوزه مانوئل باروسو رئیس کمیسیون اروپایی معتقد است، روسیه یکی از اصلی‌ترین تأمین‌کنندگان انرژی مورد نیاز اروپا است و اروپا این بازار را حفظ خواهد کرد. در عین حال در سال ۲۰۰۷ روسیه در پی تنش سیاسی با اتحادیه اروپا، شرکت شل را از میدان ساخالین اخراج کرد. ارزش این قرارداد ابطال شده ۲۰ میلیارد دلار بود. مناقشات انرژی میان روسیه و اتحادیه اروپا در خلال دو تا سه سال گذشته به یکی از بحران‌های اساسی در روابط روسیه با اروپا تبدیل شد، به گونه‌ای که اروپا بارها روسیه را متهم کرد از سلاح انرژی به عنوان ابزاری برای باج‌خواهی از اتحادیه اروپا استفاده می‌کند. واضح است که در برابر استراتژی توسعه‌طلبی روسیه در بازار انرژی اتحادیه اروپا، این اتحادیه نیز تلاش می‌کند با تنوع بخشیدن به منابع تأمین انرژی خود به خصوص در حیطه انرژی‌های فسیلی این راهبرد روسیه را بی‌اثر کند، اما برای انجام این کار راه چندان همواری را در پیش رو ندارد. در واقع اروپا دسترسی به منبع دیگری که نیاز روز افزونش را به گاز تأمین کند، ندارد. زیرا تأمین‌کنندگان سنتی آن یعنی کشورهای صادرکننده گاز در شمال آفریقا با حداکثر توان در حال صادرات هستند. به علاوه واردات (ال.ان.جی) از قطر و برخی منابع دیگر و نیز افزایش ظرفیت تولید آنان یا ناممکن و یا بسیار دشوار است. در عین حال در پی جنگ روسیه و گرجستان، امید کشورهای اروپایی برای تأمین گاز از ترکمنستان و به طور مستقیم از طریق عبور خط لوله دریای خزر (ترانس کاسپین) به یأس بدل شد. یکی دیگر از منابعی که اروپا برای تأمین گاز مورد نیاز خود به آن دلچسپی نشان می‌داد، خط لوله ناپوکو بود. ناپوکو از سال ۲۰۰۲ با حضور دو شرکت اتریشی و ترک به صورت یک شرکت سهامی عام کلید خورد و به سرعت شرکایی از بلغارستان، مجارستان و رومانی را جذب کرد و در عین حال برای جذب شرکای بیشتر تلاش می‌کرد. اما با وجود همه کوشش‌ها، این خط لوله که قرار بود تا سال ۲۰۰۸ با یک جریان حداقلی از گاز آسیای میانه کار خود را آغاز کند، هنوز به مرحله اجراء در نیامده است و وضعیت اجرای آن در آینده نیز مبهم است. این ابهام بیشتر از آن رو است که قرار بود ناپوکو فعالیت خود را با گاز آذربایجان کلید بزند و در عین حال زمزمه‌هایی از پیوستن گاز عراق و دیگر کشورها به این خط لوله راهبردی وجود داشت، اما با توجه به حجم نه چندان بالای ذخایر گاز کشورهای یادشده، درباره اقتصادی بودن اجرای آن طرح به خصوص بدون استفاده از گاز ایران تردیدهای جدی وجود دارد. در واقع گاز ایران یکی از معدود آلترناتیوها و جایگزین‌های جدی برای گاز روسیه محسوب می‌شود و بعضی کشورهای اروپایی مانند: سوئیس و یا آلمان تلاش می‌کنند با توجه به افزایش روزافزون تقاضا برای گاز، با بستن قراردادهای مستقلی برای واردات گاز ایران، منابع تأمین انرژی فسیلی پاک (گاز) خود را تنوع بخشند. در همین حال صحبت‌هایی نیز از لزوم پیوستن ایران به خط لوله ناپوکو و عقیم ماندن این طرح بدون حضور ایران در رسانه‌ها مطرح می‌شود. در واقع با توجه به همه تحولاتی که مورد اشاره قرار گرفت، به نظر می‌رسد روسیه با امضای تحریم‌های سازمان ملل تلاش می‌کند دست اروپایی‌ها را از منابع عظیم و قراردادهای پروژه‌های نفت و گاز ایران کوتاه کند تا در صورت قصد احتمالی ایران برای ورود به بازار انرژی اروپا، روسیه بتواند با وارد شدن به پهنه وسیع و گسترده تولید نفت و گاز ایران، امکان اثرگذاری خود بر عرضه انرژی به اروپا را حفظ کند. واضح است که با توجه به نیاز پروژه‌های نفت و گاز به سرمایه‌گذاری کلان و همچنین فناوری‌های پیشرفته و بعضاً انحصاری، ایران از ورود و مشارکت سرمایه‌گذاران خارجی به خصوص سرمایه‌گذاران صاحب تکنولوژی در پروژه‌های نفت و گاز خود استقبال می‌کند و در نگاه نخست به نظر نمی‌رسد که برای ایران این مسئله که مبدأ این سرمایه‌گذاران کجا است، اهمیت ویژه‌ای داشته باشد. به خصوص که اروپایی‌ها در طول زمان همکاری خود در پروژه‌های انرژی ایران نه چندان خوش قول و نه چندان قابل اعتماد عمل